

TRANSAG‘ON KORIDORI LOYIHASI VA XITOYNING AG‘ONISTONDAGI INFRATUZILMAVIY INVESTITSİYALARINING O‘ZARO ALOQADORLIGI

Xudoyqulov Nasim O‘ktamovich

e-mail: prime.contact90@protonmail.com

Annotatsiya. Maqolada Transafg‘on transport koridori va Xitoyning Afg‘onistondagi infratuzilmaviy investitsiyalari o‘rtasidagi aloqadorlik geoiqtisodiy va geosiyosiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Transport infratuzilmasini rivojlantirish, Xitoyning mintaqaviy iqtisodiy tashabbuslari va O‘zbekistonning Janubiy Osiyo bozorlariga chiqish manfaatlari o‘rtasidagi bog‘liqlik o‘rganiladi. Shuningdek, mazkur jarayonlarning O‘zbekiston iqtisodiy xavfsizligi va mintaqaviy barqarorligiga ehtimoliy ta‘siri baholanadi.

Kalit so‘zlar: Transafg‘on koridori, Xitoy, Afg‘oniston, infratuzilmaviy investitsiyalar, geoiqtisodiyot, «Bir makon, bir yo‘l», transport-logistika, O‘zbekiston, milliy xavfsizlik.

Аннотация. В статье анализируется взаимосвязь между Трансафганским транспортным коридором и инфраструктурными инвестициями Китая в Афганистане с геоэкономической и геополитической точек зрения. Исследуется взаимосвязь между развитием транспортной инфраструктуры, региональными экономическими инициативами Китая и интересами Узбекистана в выходе на рынки Южной Азии. Кроме того, оценивается потенциальное влияние данных процессов на экономическую безопасность Узбекистана и региональную стабильность.

Ключевые слова: Трансафганский коридор, Китай, Афганистан, инфраструктурные инвестиции, геоэкономика, «Один пояс, один путь», транспорт и логистика, Узбекистан, национальная безопасность.

Abstract. The article examines the relationship between the Trans-Afghan Transport Corridor and China's infrastructure investments in Afghanistan from geo-economic and geopolitical perspectives. It explores the links between transport infrastructure development, China's regional economic initiatives, and Uzbekistan's interests in gaining access to South Asian markets. Furthermore, the article assesses the potential impact of these processes on Uzbekistan's economic security and regional stability.

Keywords: Trans-Afghan Corridor, China, Afghanistan, infrastructure investments, geo-economics, the Belt and Road Initiative, transport and logistics, Uzbekistan, national security.

Bugungi global geoiqtisodiy raqobat sharoitida transport koridorlari davlatlarning tashqi savdo imkoniyatlari, mintaqaviy ta‘siri va iqtisodiy xavfsizligini belgilovchi muhim strategik vositaga aylanmoqda. Ayniqsa, Markaziy va Janubiy Osiyo o‘rtasidagi transport aloqalarini rivojlantirish mintaqaviy savdoni kengaytirish va yangi iqtisodiy imkoniyatlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur jarayonda Afg‘onistonning geografik o‘rni alohida ahamiyatga ega. Mamlakat Markaziy Osiyoni Janubiy Osiyo bilan bog‘lash imkoniyatiga ega bo‘lsa-da, uzoq yillik siyosiy

beqarorlik va infratuzilmaviy muammolar uning tranzit salohiyatidan to'liq foydalanishga to'sqinlik qilmoqda.

O'zbekiston, Afg'oniston va Pokiston o'rtasida ilgari surilayotgan Transafg'on temir yo'li loyihasi ushbu to'siqlarni kamaytirish va O'zbekistonning Janubiy Osiyo bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga qaratilgan. 2025-yil iyul oyida loyihaning texnik-iqtisodiy asoslarini ishlab chiqish bo'yicha kelishuv imzolanishi, 2026-yil fevral oyida esa uning tasdiqlanishi loyihani amalga oshirishga qaratilgan institutsional harakatlarni ko'rsatadi³⁸[1].

Ayni vaqtda Xitoy Afg'onistonni mintaqaviy iqtisodiy aloqalarga integratsiya qilishdan manfaatdor. Xitoyning «Bir makon, bir yo'l» tashabbusi doirasida Afg'onistonni mintaqaviy iqtisodiy koridorlar bilan bog'lashga oid yondashuvlari Transafg'on loyihasining istiqbollarni o'rganishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Transafg'on temir yo'li loyihasi O'zbekistonni Afg'oniston orqali Pokistonning transport tizimi va dengiz portlari bilan bog'lashni nazarda tutadi. Uning amalga oshirilishi O'zbekiston tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish, transport xarajatlarini kamaytirish va Janubiy Osiyo bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilishi mumkin. Loyihaning strategik ahamiyati faqat yangi temir yo'l qurilishi bilan cheklanmaydi. U Afg'onistonning tranzit salohiyatini oshirish, mintaqaviy savdo aloqalarini rivojlantirish va Markaziy Osiyo bilan Janubiy Osiyo o'rtasidagi iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash imkoniyatini yaratadi³⁹ [2].

Biroq koridorning iqtisodiy samaradorligi qurilish ishlarigagina emas, balki yuk oqimlari, bojxona tartiblari, chegara xavfsizligi, ekspluatatsiya xarajatlari va mintaqaviy siyosiy barqarorlikka ham bog'liq. Shu sababli loyihaning texnik-iqtisodiy asoslarida transport xarajatlari bilan bir qatorda siyosiy va moliyaviy xatarlar ham hisobga olinishi zarur.

O'zbekiston uchun asosiy ustunlik muqobil transport yo'nalishining paydo bo'lishi va tashqi savdoda yagona yo'nalishlarga qaramlikni kamaytirish imkoniyatidir. Shu bilan birga, koridorning muvaffaqiyati Afg'oniston va Pokiston o'rtasidagi munosabatlar, tranzit kelishuvlari hamda mintaqaviy hamkorlikning barqarorligiga bevosita bog'liq bo'lib qoladi.

Xitoyning Afg'onistonga nisbatan iqtisodiy siyosati transport-logistika aloqalarini kengaytirish, mineral resurslardan foydalanish va mintaqaviy savdo tizimlariga integratsiyalashish kabi yo'nalishlarni qamrab oladi⁴⁰ [3]. Xitoyning rasmiy hujjatlarida Afg'onistonni Xitoy-Pokiston iqtisodiy koridori va boshqa mintaqaviy iqtisodiy yo'nalishlar bilan bog'lashni qo'llab-quvvatlash masalalari qayd etilgan.

Xitoyning Afg'onistondagi iqtisodiy manfaatlarini uchta asosiy yo'nalishda baholash mumkin. Birinchisi - transport va logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali mintaqaviy

³⁸ Ministry of Foreign Affairs of Afghanistan. Agreement on Feasibility Study for Trans-Afghan Signed. 17 July 2025. <https://mfa.gov.af/en/45037>.

³⁹ Regional Economic Cooperation Conference on Afghanistan (RECCA). Afghanistan Rail Network. <https://recca.mfa.gov.af/afghanistan-rail-network/>

⁴⁰ Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Afghanistan. 7 June 2024. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/gjhdq_665435/2675_665437/2676_663356/2677_663358/202406/t20240607_11406258.html

savdo aloqalarini kengaytirish. Ikkinchisi - konchilik va boshqa ishlab chiqarish tarmoqlarida iqtisodiy ishtirokni kuchaytirish. Uchinchisi - “Bir makon, bir yo‘l” tashabbusi doirasida mintaqaviy iqtisodiy bog‘liqlikni mustahkamlash.

Mazkur jarayonlar o‘rtasidagi aloqadorlikni uchta asosiy mexanizm orqali tushuntirish mumkin.

Birinchidan, **infratuzilmaviy to‘ldiruvchanlik mexanizmi**. Agar Xitoy yoki boshqa investorlar Afg‘onistondagi transport, logistika va chegara infratuzilmasiga sarmoya kiritisa, bu obyektlar Transafg‘on koridorining ayrim qismlarini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin. Bunda investitsiyalar temir yo‘lning o‘zini emas, balki unga tutash infratuzilmani ham qamrab olishi ehtimoldan xoli emas.

Ikkinchidan, **iqtisodiy o‘zaro bog‘liqlik mexanizmi**. Transport aloqalarining rivojlanishi tovarlar harakatini tezlashtirish, savdo xarajatlarini kamaytirish va mintaqaviy bozorlar o‘rtasidagi aloqalarni kengaytirish imkoniyatini yaratadi. Bu jarayon Xitoy kompaniyalari, shuningdek, O‘zbekiston va Afg‘oniston iqtisodiyotlari uchun ham yangi imkoniyatlarni shakllantirishi mumkin.

Uchinchidan, **geosiyosiy ta’sir mexanizmi**. Transport koridorlari davlatlarning tashqi savdo yo‘nalishlari va mintaqaviy hamkorlikdagi mavqeini o‘zgartirishi mumkin. Shu sababli infratuzilmaviy investitsiyalar iqtisodiy foyda bilan bir qatorda uzoq muddatli strategik ahamiyatga ham ega.

Biroq ushbu imkoniyatlar avtomatik ravishda amalga oshmaydi. Ular investitsiya manbalari, moliyalashtirish shartlari, siyosiy barqarorlik va davlatlararo kelishuvlarga bog‘liq. Xitoyning Transafg‘on temir yo‘lini bevosita moliyalashtirishi yoki uni qurishda ishtirok etishi haqidagi xulosalar esa tegishli rasmiy hujjatlar bilan asoslanishi zarur.

Transafg‘on koridori va Xitoy investitsiyalari O‘zbekiston uchun iqtisodiy imkoniyatlar bilan bir qatorda muayyan xatarlarni ham yuzaga keltirishi mumkin. Jumladan, iqtisodiy xavfsizlik nuqtayi nazaridan, yangi transport yo‘nalishi tashqi savdo aloqalarini diversifikatsiya qilish va logistika xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi. Biroq koridorning samaradorligi Afg‘onistondagi xavfsizlik vaziyati, Pokiston bilan tranzit munosabatlari va chegaralardagi tashish tartiblariga bog‘liq bo‘lib qoladi.

Moliyaviy xavfsizlik nuqtayi nazaridan, tashqi investitsiyalar infratuzilmani rivojlantirish uchun qo‘shimcha resurslarni jalb qilishi mumkin. Ayni vaqtda loyihalarning iqtisodiy samaradorligi past bo‘lsa, moliyaviy majburiyatlar ortishi ehtimoli mavjud. Shu sababli investitsiya shartlarining shaffofligi, mustaqil texnik-iqtisodiy baholash va moliyaviy barqarorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Mintaqaviy xavfsizlik nuqtayi nazaridan esa Afg‘onistondagi beqarorlik, transchegaraviy jinoyatchilik va Afg‘oniston-Pokiston munosabatlaridagi keskinlik transport koridorining uzluksiz ishlashiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Ushbu sharoitda O‘zbekiston uchun eng maqbul yondashuv transport yo‘nalishlarini diversifikatsiya qilish, Afg‘oniston bilan iqtisodiy hamkorlikni xavfsizlik choralari bilan uyg‘unlashtirish va tashqi investorlar bilan munosabatlarda milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qilishdan iborat.

Umuman olganda, Transafg'on koridori va Xitoyning Afg'onistondagi infratuzilmaviy investitsiyalari Markaziy va Janubiy Osiyo o'rtasidagi geoiqtisodiy aloqalarni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lgan o'zaro bog'liq jarayonlardir. Ularning strategik ahamiyati Afg'onistonning tranzit salohiyati, Xitoyning mintaqaviy iqtisodiy manfaatlari va O'zbekistonning tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish ehtiyoji bilan belgilanadi.

Bundan tashqari, Xitoy investitsiyalari Transafg'on koridorining rivojlanishiga transport infratuzilmasini takomillashtirish, logistika aloqalarini kengaytirish va mintaqaviy iqtisodiy hamkorlikni mustahkamlash orqali bilvosita ta'sir ko'rsatishi mumkin.

O'zbekiston uchun mazkur loyihaning asosiy ahamiyati Janubiy Osiyo bozorlariga chiqish imkoniyatlarini kengaytirish, tashqi savdo barqarorligini mustahkamlash va transport yo'nalishlariga qaramlikni kamaytirishdan iborat. Shu bilan birga, moliyaviy, siyosiy va xavfsizlik xatarlarini boshqarish hamda muqobil transport yo'nalishlarini rivojlantirish ustuvor vazifa bo'lib qoladi.

Shundan kelib chiqib, Transafg'on koridori va Xitoyning Afg'onistondagi infratuzilmaviy investitsiyalari o'rtasidagi aloqadorlikni ularning yagona strategiyaga mansubligi orqali emas, balki amaliy, iqtisodiy, institutsional va geosiyosiy jihatdan bir-birini to'ldirish darajasi asosida baholash lozim.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Ministry of Foreign Affairs of Afghanistan. Agreement on Feasibility Study for Trans-Afghan Signed. 17 July 2025. <https://mfa.gov.af/en/45037>.
2. Regional Economic Cooperation Conference on Afghanistan (RECCA). Afghanistan Rail Network. <https://recca.mfa.gov.af/afghanistan-rail-network/>
3. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. Joint Statement between the People's Republic of China and the Islamic Republic of Afghanistan. 7 June 2024. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/gjhdq_665435/2675_665437/2676_663356/2677_663358/202406/t20240607_11406258.html